

17 augustus 1945

Soekarno en Hatta roepen de Republiek Indonesië uit, onder druk van nationalistische jongeren. Mohammad Hatta wordt vicepresident.

Oktober 1945-begin 1946

Bersiap-periode, met massale gewelddadigheden van Indonesische strijdgroepen gericht tegen elk buitenlands gezag. Daarbij vallen mogelijk meer dan 35.000 dodelijke slachtoffers, onder wie veel (Indische) Nederlanders.

Maart 1946

Koloniaal bestuurder Huib van Mook stelt voor de Republiek Indonesië te erkennen. Nederlandse troepen worden in Indonesië toegelaten om Britse posities over te nemen.

15 november 1946

Ondertekening Akkoord van Linggadjati. Doel is een Verenigde Staten van Indonesië, dat samen met Nederland de Nederlands-Indonesische Unie vormt. Dat gaat veel Nederlanders te ver.

25 maart 1947

De Nederlandse Tweede Kamer ratificeert het Akkoord van Linggadjati, dat echter flink is bijgesteld. In Indonesië is het intussen permanent oorlog.

‘Mijn grootvader werd ‘inlanderuvriendje’ genoemd’

Nu kennen vrijwel alleen historici zijn naam nog, maar in november 1944 was Charles Olke van der Plas (1891-1977) zo vermaard dat zijn pop samen met die van Winston Churchill en Franklin D. Roosevelt werd verbrand tijdens een Japans-Indonesische massademonstratie in Jakarta.

De reden? Uit naam van Van der Plas was in september 1944 een regen anti-Japanse pamfletten vanuit Australische vliegtuigen losgelaten boven Jakarta. Om de Indonesiërs voor het koloniale bestuur te winnen, stond in deze pamfletten de belofte van meer zeggenschap voor de Indonesische bevolking na terugkeer van het koloniale gezag. Maar dat was een gepasseerd station voor een bevolking die streefde naar volledige onafhankelijkheid.

Met op de achtergrond zijn bloemrijke tuin zit kleinzoon Olke (Ok) Rudolf de Lange (1944), in zijn werkzame leven criminoloog bij het ministerie van justitie, aan de keukentafel in zijn huis in Heemstede. Aan de wand hangen sierborden met afbeeldingen die verwijzen naar het Nederlandse koningshuis, afgewisseld met ingelijste borduurwerken. Ok is vernoemd naar zijn grootvader. Hij werd geboren in een Japans interneringskamp in Bandoeng en overleefde als baby tuberculose.

“Het is een wonder dat ik hier voor je zit. Nog altijd moet ik, tijdens doorlichtingen bij artsen, vertellen dat ze niet moeten schrikken als er iets te zien is op mijn longen. Die tbc-bacteriën blijven leven en kunnen weer actief worden. Dat is dus een levenslange band die ik heb met het kamp.”

Volgens Ok had zijn op Java geboren grootvader Indisch bloed, al beweren enkele historici dat daar geen genealogisch bewijs voor te vinden is. Hij was een markante verschijning, vooral door zijn baard in een tijdperk waarin mannen gladgeschoren wangen hadden. Het was waarschijnlijk een overblijfsel van zijn tijd als consul in Djedda.

KOLONIALE GESCHIEDENIS Dat hij vlak na de oorlog bereid was om met Soekarno te onderhandelen over de toekomst van Indonesië, werd Charles Olke van der Plas door Nederland niet in dank afgenomen. Zijn kleinzoon Ok: ‘Mensen die hem persoonlijk kenden zijn allemaal vol bewondering, hij heeft zich zijn hele leven ingezet voor het welzijn van anderen’. **Deel 6 van een serie** over de nazaten van de hoofdrolspelers in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog, die 75 jaar geleden begon.

tekst en foto's **Suzanne Liem**

Het nationalisme bleek in 1945 al enorm te leven onder de Indonesische bevolking en de latere president Soekarno genoot al veel gezag.

Met medewerking van Marjolein van Asdonck en Kees Snoek. Dit interview is mede tot stand gekomen met financiële steun van het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land-, en Volkenkunde. Het maakt deel uit van het project Kinderen van de Oorlog. Hiervoor fotografeert en interviewt Suzanne Liem nazaten van grote spelers tijdens het dekolonisatieproces, aan Indonesische en aan Nederlandse zijde. Het project verschijnt volgend jaar in boekvorm bij uitgeverij WalburgPers onder de naam ‘Echo van de strijd om Indonesië, familie verhalen in beeld’. Ga naar [Trouw.nl/Indonesië](https://www.trouw.nl/indonesië) voor extra's.

Ok van der Plas studeerde Indologie in Leiden, sprak Javaans, Soendanees, Madoerees (de talen die op West en Oost Java worden gesproken) en Arabisch, en was in de jaren twintig consul in Djedda als vertegenwoordiger van de regering in Nederlands-Indië. Er hing een zweem van mystiek om hem heen, waarbij soms het gerucht ging dat hij tot de islam was bekeerd. Zijn kleinzoon: “Hij vond het heerlijk om zich als Arabier te verkleeden, met een tulband op”.

Begin jaren dertig maakte Van der Plas deel uit van de ethische Stuwgroep. Doel: Nederlands-Indië omvormen tot een soort Indisch Gemeenebest met gelijke posities voor alle inwoners en een geleidelijke overgang, onder Nederlandse begeleiding, naar een vorm van onafhankelijkheid.

“Mijn grootvader was er al jong van overtuigd dat het gezag over de kolonie op den duur aan de Indonesiërs zou moeten worden overgedragen. Daarom, én vanwege zijn goede betrekkingen met diverse groepen Indonesiërs, werd hij in conservatieve kringen ‘inlander-vriendje’ genoemd.”

Desondanks was het voor Van der Plas vanzelfsprekend dat na afloop van de Japanse bezetting het Nederlandse koloniale gezag moest worden hersteld. Tot hij in september 1945 als eerste vertegenwoordiger van de regering van Nederlands-Indië voet op Java zette. Daar bleek dat de Indische regering in ballingschap de situatie ernstig had onderschat. Het nationalisme leefde enorm onder de Indonesische bevolking en de

21 juli-5 augustus 1947

Operatie Product (eerste politio-
nele actie) op Java en Sumatra
door Nederlandse strijdkrachten.

19 december 1948-5 januari 1949

Operatie Kraai (tweede politio-
nele actie). Hiermee wilde legercom-
mandant Spoor een einde maken
aan Soekarno's Republiek Indone-
sië. De internationale reacties zijn
furieus, de VN-Veiligheidsraad
dreigt met sancties.

7 mei 1949

Nederland en de Republiek Indo-
nesië sluiten een akkoord (de 'Van
Roijen-Roem-overeenkomst').
Daarmee wordt gehoor gegeven
aan de resolutie van de Veilig-
heidsraad.

23 augustus-2 november 1949

Rondetafelconferentie in Den
Haag voor een definitieve regeling
van het conflict.

27 december 1949

Soevereiniteitsoverdracht aan de
Verenigde Staten van Indonesië.
Die wordt door Soekarno binnen
een jaar omgevormd tot eenheids-
staat.

'Hij kon hard zijn, maar hij was een heel lief mens, en voor mij een hartstikke lieve, leuke opa.'

latere president Soekarno genoot al
veel gezag. Terwijl de Nederlandse rege-
ring Soekarno destijds zag als een Ja-
panse collaborateur. Het Engelse tus-
senbestuur wilde echter dat Van der
Plas in gesprek ging met Soekarno; het
wilde een politieke oplossing, geen mi-
litair ingrijpen.

Grote druk

Ok de Lange: "Onder grote druk van het
Engelse tussenbestuur, en tot groot on-
genoegen van de Nederlandse regering,
heeft mijn grootvader, samen met Huib
van Mook, overlegd met Soekarno en
zijn nationalisten.

"Daarop is mijn grootvader door de
regering in Nederland op een zijspoor
gezet. Die had nog steeds niet door dat
de tijden drastisch waren veranderd; de
Indonesiërs hadden geen trek meer in
de terugkeer van de Nederlanders. En
de Engelsen wilden hun manschappen
niet opofferen voor een koloniale oor-
log van Nederland."

Van der Plas, inmiddels aan Indone-
sische én Nederlandse zijde gewan-
trouwd, werd benoemd tot Recomba
(regeringscommissaris van bestuurs-
aangelegenheden, red.) van Oost-Java,
vergelijkbaar met zijn vooroorlogse po-
sitie als gouverneur van Oost-Java.

Het optreden van Van der Plas in die
functie droeg bij aan zijn mythische
status: in 1947, tijdens de eerste politio-
nele actie, werd zijn grootvader er meer
dan eens bij gehaald als er onraad dreig-
de, vertelt Ok. "Operatie Product (zoals
de eerste politio-
nele actie werd ge-
noemd, red.) moest voorkomen dat on-

dernemingen werden geplunderd en
vernietigd. Als er onraad dreigde, gin-
gen de militairen eropaf. Hij was bui-
tengewoon moedig." Het gebeurde na-
melijk geregeld dat zijn grootvader in
zijn eentje het dorp inging waar de vrij-
heidsstrijders zaten, terwijl de militai-
ren op hem wachtten. "Daar zong hij
dan verzen uit de Koran en overlegde
hij onder een grote oude *waringin*
(boom) met de *hadji*, de man die de be-
devaart had gedaan, en met de *kepala*
kampong, het dorpshef."

De soldaten die dat zagen, begrepen
niet dat Van der Plas dit aandurfde,
merkt zijn kleinzoon op. Ook verbaas-
den ze zich erover dat opstandelingen
verdwenen, zonder dat er een schot was
gelost en zonder dat de suikerfabriek
was geplunderd. "Mijn grootvader zal
waarschijnlijk iets gezegd hebben van:
Straks is de suikerfabriek van jullie en
die hebben jullie dan hard nodig om
geld te verdienen, dus laat de boel niet
in de lucht springen. Voor de soldaten
was het je reinste tovenarij."

Afscheidsparade Soerabaja

Ok wordt emotioneel als hij vertelt over
de afscheidsparade in Soerabaja bij de
soevereiniteitsoverdracht in 1949. "Er
werd een grote militaire parade gehou-
den. Ik sprak iemand die destijds luitenant
was in de mariniersbrigade. Die ver-
telde dat de commandant opdracht gaf
aan iedereen die kon lopen, desnoods
met krukken, ziek of niet ziek, om te ko-
men. Vanwege het bijzondere moment,
maar ook om mijn grootvader eer te be-
tonen voor zijn hulp."

*Tijdens de eerste
politio-
nele actie
werd hij erbij
gehaald als er
onraad dreigde*

*'Hij vond het
heerlijk om zich
als Arabier te
verkleeden, met
een tulband op'*

Nadien heeft Van der Plas nooit zijn ge-
boorteland bezocht of in het openbaar
over zijn Indische jaren gesproken. Hij
stortte zich op ontwikkelingswerk, dat
hij tot ver na zijn pensionering bleef
doen. "Op zijn oude dag heeft hij van
Novib een erepenning gekregen, samen
met Tinbergen. Hij had voor de gelegen-
heid een keurig pak aangetrokken."

Een contrast met hoe hij er in Gam-
bia bij liep, gewoonlijk in korte broek.
"Hij woonde in een klein primitief hut-
je, met een stevige plank waar zijn
schrijfmachine op stond. Hij leefde heel
sober en was erg mager. Het was meer
een ascese. Ik heb zo'n bewondering
voor hem. Hij is steeds maar door blij-
ven werken, om het leven van anderen
te verbeteren, vaak onder zeer primitie-
ve omstandigheden. Hij heeft ook vij-
anden gemaakt, omdat hij zo ongeloof-
lijk hard kon zijn als hij het gevoel had
dat ze er de kantjes aflieten. Maar hij
was een heel lief mens en voor mij een
hartstikke lieve, leuke opa."

'Spijkerhard voor zichzelf'

Het beeld waar Ok de mooiste herinne-
ringen aan koestert: opa op de ski's.
"Hij liet ons op wintersport gaan en als
het even kon, kwam hij ook. Op een ge-
geven moment hadden wij de afdaling
naar het dal gemaakt. Dat duurde met
mijn oude opa langer dan normaal. We
misten de laatste bus naar het dorp en
moesten lopen. Hij wilde absoluut zelf
zijn ski's dragen. Zeven kilometer lang
mocht ik hem niet helpen. Op die leef-
tijd, na die afdaling. Dat laat zien hoe
hard hij was voor zichzelf, spijkerhard."

TOEAN GILA: DE GEKKE HEER

De conservatievere krachten in de
Nederlandse gemeenschap in de
Oost wantrouwen Charles Olke
van der Plas (1891-1977) een beet-
je. Kon hij met al zijn kennis van
de oorspronkelijke bevolking en
begrip voor hun denkwereld nog
wel als 'een van ons' gelden? Voor
hen was hij het type waarvan de
Britten zouden zeggen: 'He is
going native.'

**Die achterdocht had ook te ma-
ken met het uiterlijk van Van der
Plas**, met meest in het oog spring-
end een enorme baard. Die bij-
zondere verschijning leverde Van
der Plas bijnamen op. De Indone-
siërs spraken over hem als Toean
Gila (de gekke heer). Een aantal
Nederlanders noemde hem Ras
Plassa, een verwijzing naar de
Ethiopische vorst Haile Selassie,
de Ras Tafari, met wie hij in 1926
namens Nederland een verdrag
had gesloten.

Ondanks alle twijfels schopte Van
der Plas, geboren in Buitenzorg op
Java, het tijdens de Japanse bezet-
ting tot **een van de topmannen
in het naar Australië uitgeweken
koloniaal bestuur**. Daar bewees
hij dat zijn kennis van de Indonesi-
sche cultuur niet garant stond
voor feilloze inschattingen. In de
zomer van 1945 beweerde Van der
Plas dat de afkeer van de Japanse
bezetter de Indonesiërs reikhal-
zend deed uitzien naar de terug-
keer van de Nederlanders. Zelfs na
het uitroepen van de onafhankelij-
kheid behield Van der Plas nog
even zijn geloof in een terugkeer
naar de oude verhoudingen. De
Republiek was in zijn ogen een
Japans opzetje, een kaartenhuis dat
in elkaar zou donderen. "De
Indonesiërs houden van de
Nederlanders", verzekerde hij
Lord Mountbatten, de hoogste
Brit in Zuidoost-Azië. "We zijn
hun vader en hun moeder."

**Maar Van der Plas was pragma-
tisch genoeg om al in het najaar
van 1945 Soekarno uit te nodigen
voor overleg.** Het kwam hem op
een Haagse reprimande te staan.

De hoogstverantwoordelijke in
Oost-Java was ook degene die la-
ter doorbriefde dat de werkelijk-
heid op de grond (Indonesisch
overwicht) strijdig was met de
schijnwerkelijkheid en het wens-
denken van veel Nederlanders. De
situatie werd onhoudbaar. Op-
nieuw iets waar een grote groep
niks van wilde weten.

Nog tijdens de Indonesische onaf-
hankelijkheidsoorlog ging Van der
Plas met pensioen. Als eindvijfti-
ger begon hij vol vuur en ambitie
aan een tweede loopbaan in het
ontwikkelingswerk.

Paul van der Steen